

Jiné pohlaví

Autor: Andrea Baršová

Pracoviště: Odbor lidských práv a ochrany menšin na Úřadu vlády

Abstract: A year ago, the article by Andrea Baršová *Skalpel a duše* (Scalpel and the Soul), which addressed recent transformation of societal and legal attitudes towards transsexuals, was published by the *Journal of Medical Law and Bioethics* (1/2013). A few months later, media worldwide released news on the recognition of third sex in Germany. This development is linked to the published article. The same line of thinking, which led to abandonment of enforced medical interferences in the bodies of transsexuals (in order to recognise their gender change), has here its parallel in current attitudes towards intersex people. This article sums up existing approaches to intersex individuals and discusses newest developments in Germany, a country with strong intersex movement, and on the international level. A small change in the German law, namely an option to leave open the entry for sex in birth registers, is far from legal recognition of other sex as such. However, the 2012 Report of the German Ethical Council, which inspired German lawmakers, as well as the awakened interest of the international human rights organisations are clear signals of a paradigm shift in attitudes towards intersexuals.

Key words: LGBTI rights, human rights, hermaphrodites, intersexuals, inter* individuals, gender

Úvod¹

Intersexualita,² tedy nevyhraněnost nebo obojetnost pohlavních znaků (chromozomálních, gonadálních a anatomických) u některých osob, je nejspíše stará jako lidstvo samo. Podle současného poznání se rodí určitý malý počet dětí se zvláštnostmi pohlaví.³ Přesto jen málo společností pro ně vytvořilo prostor ve svých sociálních strukturách.⁴ „Naše civilizace“, jak shrnuje etnolog František Vrhel, „se s tímto jevem vypořádává jako s biologicky podmíněnou poruchou a nenabízí žádnou kulturní kategorii, která by mohla takového jedince zahrnout. Souvisí to s naší představou objektivní hranice mezi jevy přírodními a kulturními a jejich vzájemné podmíněnosti. Objektivně vzato neexistují více než dvě fyzické podoby pohlaví (muž a žena), vše ostatní jsou pouze odchylky způsobené biologickou nedostatečností. Proto není třeba ani žádný pozitivní kulturní koncept odrážející jejich svébytnou existenci.“⁵

V Evropě se od přelomu 19. a 20. století stala intersexualita předmětem zájmu a intervencí medicíny. Cílem bylo zajistit, aby anatomie dětí již od velmi raného věku odpovídala standardní anatomii pro ženské či mužské pohlaví, podle toho, které pohlaví jim bylo přiřazeno. Přesvědčení o tom, že dítě lze následně „vychovat“ ke správné pohlavní identitě, mělo ovšem negativní následky na psychický vývoj mnoha intersexuálních jedinců.⁶ Dnes, jak ukazují signály z Německa a z mezinárodní scény, stojíme na počátku nové epochy. Intersexuálové (též inter* lidé)⁷ přestávají být vnímání společností jako odchylka od normálu, kterou je za pomoci moderní medicíny žádoucí napravit. Jsou spíše jednou z variant lidské rozmanitosti, lidmi s plným právem na tělesnou integritu, rovné zacházení a respekt ke své genderové identitě a osobnosti. Po prosazujících se změnách přístupu ke gayům, lesbám, bisexuálům a částečně i trans* lidem v naší kultuře je tak na obzoru další (a jistě

---

¹ Autorka článku pracuje jako ředitelka Odboru lidských práv a ochrany menšin na Úřadu vlády, kontakt barsova@seznam.cz. Článek vyjadřuje pouze osobní názory autorky.

² Dan Christian Ghattas ve své studii o lidských právech intersexuálních lidí je definuje následovně: „Intersexuální osoby jsou lidé, kteří nemohou být klasifikováni podle medicínských norem pro tzv. mužská a ženská těla ve vztahu ke svému chromozomálnímu, gonadálnímu nebo anatomickému pohlaví.“ GHATTAS, Dan Christian. *Human Rights between the Sexes. A preliminary study on the life situations of the inter* individuals*. Berlin: Heinrich Böll Stiftung, 2013, s. 7. Dostupné z <https://www.boell.de/en/2013/10/21/human-rights-between-sexes>. Z medicínského pohledu jde o osoby s DSD, tj. disorders of sex development, nověji také differences of sex development, tedy s poruchami nebo rozdílnostmi vývoje pohlaví.

³ Výskyt intersexualit v populaci závisí na definici tohoto pojmu, především určení, které z anomálií a variant vývoje pohlaví představují DSD. Viz LEE, Peter A. – HOUK, Christopher P. – AHMED, S. Faisal – HUGHES, Ieuan A. Consensus Statement on Management of Sex Disorders. *Pediatrics*. 2006, Vol. 118, s. 488–500. Dostupné z <http://pediatrics.aappublications.org/content/118/2/e488.full.pdf+html>. Dále citováno jako Consensus Statement.

⁴ SYTSMA, Sharon E. Introduction. In: Sharon E. Sytsma (ed.). *Ethics and Intersex*. Dordrecht: Springer, 2006, s. xvii.

⁵ VRHEL, František. Sexualita v transkulturní perspektivě. In: Petr Weiss a kol. *Sexuologie*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 667–690, s. 681.

⁶ FIFKOVÁ, Hana. Poruchy pohlavní identity. In: Petr Weiss a kol. *Sexuologie*, Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 439–468, s. 444.

⁷ Termín inter* je zastřešující pojem, který vznikl v německé LGBTI komunitě jako výraz snahy po emancipaci. GHATTAS, Dan Christian. *Human Rights between Sexes*, s. 10.

ne poslední) v řadě změn ve vztahu většiny k lidem, kteří se odchylojí od forem genderové identity, jež je společností vnímána (či je nám vnucována) jako projev normálnosti.⁸

Od Hermafrodita k inter* lidem

Fenomén intersexuality byl dobře znám již v antickém světě, k němuž se vztahuje i jeho starší název hermafroditismus. Pochází od jména Hermafrodita, syna bohyně lásky Afrodity a Herma, posla bohů. Podle báje se vodní nymfa Salmakis zamilovala do Hermafrodita, který byl krásným jinochem. Nezkušený mladík ji ale odmítnul. Nymfa se proto na něj vrhla, když se koupal, a u bohů si vyprosila, aby s ním mohla navždy splynout, což se stalo.⁹ Výraz hermafrodit je však dnes někdy vnímán jako stigmatizující, může údajně naznačovat, že dotčený je mytický, monstrózní.¹⁰

Tradiční společnosti přistupovaly k těmto lidem nejvíce jako k hříčkám přírody, s fascinací, odstupem nebo zavržením. V binárním společenském modelu představovali lidé, kteří nemohli být snadno přiřazeni k mužskému či ženskému pohlaví, z právního hlediska vždy problém.¹¹ Pokud se právní řády v Evropě intersexuálními osobami vůbec zabývaly, jejich snahou bylo určit pravidlo pro jejich přiřazení k mužskému nebo ženskému pohlaví. Například podle bavorského občanského zákoníku z roku 1756 měli být podle názoru lékařů přiřazeni k mužskému nebo ženskému pohlaví, nebo mohli rozhodnout sami. Rozhodnutí však nemohlo být později měněno.¹² V 19. století, kdy se intersexualitou začíná zabývat medicína s cílem nalézt ukazatel ontologicky pravého pohlaví, nebyli

---

⁸ Srovnej článek AGHA, Petr. Trans jako výzva symbolickému uspořádání společnosti. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, Vol. 3, No. 1. 6 s. Dostupné z

<http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/40/47>. Aghovu úvahu o transexuálníte jako „skutečném testu našich symbolických nástrojů“, která fundamentálním způsobem narušuje symbolický řád, lze aplikovat také na intersexualitu. Lze dokonce argumentovat, že inter* lidé, spíše než trans* lidé, narušují heteronormativitu skutečně radikálním způsobem, neboť vytváří její stálou alternativu.

⁹ Mýtus o Hermafroditovi zachycuje také Ovidius ve čtvrté knize svých *Proměn*. V překladu Ivana Bureše klíčová pasáž vyprávění o nymfě Salmakis a Hermafroditovi zní „Jakmile objetím pevným se jejich sloučily údy, oni již nejsou dva, však mají podobu dvojí, nejsou již muž ani žena, hned tím, hned oním se jeví.“ OVIDIUS. *Proměny*. Praha: Svoboda 1974, s. 121.

¹⁰ HARPER, Cathrine. *Intersex*. Oxford: Berg Publishers, 2007, s. 2–3. Autorka však také uvádí ironické osvojení si tohoto pojmu organizací Intersex Society of North America, podobně jak se to stalo s jinými výrazy. Pojmy hermafrodit a intersexuál mohou též zachycovat dvojí obraz osoby pohlavně nejednoznačné. Na jedné straně je tu podoba hermafrodita – člověka, který má vyvinuté jak ženské tak mužské pohlavní znaky (např. výrazná ňadra i penis), na druhé straně androgynní, andělská bytost, která nemá výrazné znaky ani muže ani ženy (intersexuál).

¹¹ Informace o právním postavení intersexuálních lidí v jednotlivých společnostech a epochách jsou však fragmentární. Lze předpokládat, že mnoho právních řádů se jimi vůbec nezabývalo. Informace jsou čerpány z především z DEUTSCHER ETHIKRAT, *Intersexualität. Stellungnahme*. s. 116 a následující. Viz též citovanou práci: GHATTAS, Dan Christian. *Human Rights between the Sexes*.

¹² DEUTSCHER ETHIKRAT, *Intersexualität*, s. 117. *Codex Maximilianeus bavaricus civilis* z r. 1756 byl částí obsáhlé kodifikace práva, která proběhla v Bavorsku dříve než v jiných německých zemích. Zůstal v účinnosti do roku 1900, kdy byl nahrazen německým občanským zákoníkem.

intersexuálové (hermafrodité) na evropské scéně novinkou.¹³ Nový přístup k těmto lidem však přinesla možnost provádění dosud neznámých medicínských zásahů od přelomu 19. a 20. století. Ovlivnily jej však i další změny modernizující se sekulární společnosti. Jednalo se například o zavedení občanských matrik. To posílilo snahu po registraci správného pohlaví, které bylo buď mužské, nebo ženské. Zapsané pohlaví mělo vliv rovněž na volbu jména. Například v Německu, kde jsou příjmení genderově neutrální, bylo až do roku 2008 nemožné zapsat genderově neutrální (křestní) jméno jako jméno jediné. Zažitou praxi změnilo až rozhodnutí Spolkového ústavního soudu z roku 2008.¹⁴

Na přístup společnosti k intersexuálním dětem měl od 50. let minulého století značný vliv americký psycholog a sexuolog John Money.¹⁵ Money předpokládal, že pro pohlavní identitu jedince jsou klíčové sociální faktory. Moneyho učení se stalo základem medicínského, psychologického a sociálního přístupu k dětem, které se narodily jako intersexuálové. Alice Domurat Dreger je ve svém slavném díle *Hermafrodité* z roku 1998 popisuje takto. „Na rozdíl od lékařů z devatenáctého století lékaři na konci dvacátého století nepátrají v těle intersexuála v naději, že naleznou nějaký hmotný ukazatel ontologicky „pravého“ pohlaví. Místo toho dnes doktoři vidí svůj přístup jako pragmatický a prvořadou pozornost věnují spíše psychologické teorii genderu-identity než biomedicínsko-materialistické filosofii pohlavní identity. Psychologická teorie genderu-identity, kterou v padesátých letech vymyslel John Money, má za to, že všechny děti musejí mít svou genderovou identitu zafixovanou ve velmi raném věku; že již od velmi raného věku musí anatomie dětí odpovídat „standardní“ anatomii pro jejich gender; a že chlapci vyžadují především „adekvátní“ penis bez vagíny a dívky zase vagínu bez viditelného falu.“¹⁶

S cílem dosažení stabilní sexuální identity měly být u těchto dětí provedeny operace co nejdříve, v prvním roce života. Navíc Money doporučoval, aby nebyly činěny jakékoli zmínky o diagnóze a léčbě, aby tak nebyl ohrožen zdárný vývoj dítěte. Informace o skutečném stavu a zákrocích byly uchovávané v tajnosti před dotčenými osobami i v jejich dospělosti. V nevědomosti o skutečné diagnóze dítěte a o jeho léčbě byli často drženi i samotní rodiče. Rodiče tak činili často rozhodnutí za své děti bez skutečně informovaného souhlasu. Důsledkem tohoto nastavení komunikace bylo i to, že intersexuálním lidem nikdo nesdělil, že je takových lidí, jako jsou oni, ve společnosti více. Tím docházelo také k sociální izolaci těchto lidí.

Moneyho teorie měly ovšem zásadní kritiky již v době, kdy jejich autor slavil úspěchy.¹⁷ Někteří pediatři si kladli otázky ohledně časování léčby, zejména vhodnosti invazivních chirurgických

---

¹³ DREGER, Alice Domurat. *Hermaphrodites and the Medical Invention of Sex*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1998. Kniha byla přeložena do češtiny a vydána v nakladatelství Triton v roce 2009 (DREGER, Alice Domurat. *Hermafrodité a medicínská konstrukce pohlaví*. Praha: Triton, 2009, s. 45 a násl.) Kniha se věnuje přístupu k hermafroditům v 19. a na přelomu 20. století.

¹⁴ DEUTSCHER ETHIKRAT, *Intersexualität*, s. 120, poznámka pod čarou 166.

¹⁵ John William MONEY (1921–2006) byl americký psycholog a sexuolog. Působil jako profesor pediatrie a lékařské psychologie na Univerzitě Johna Hopkinse v Baltimoru.

¹⁶ DREGER, Alice Domurat. *Hermafrodité a medicínská konstrukce pohlaví*, s. 205.

¹⁷ K nim patřil například profesor biologie Milton Diamond ve známém případě Davida Reimera, jednoho z dvojčat – chlapců, který byl však po nahodilé ztrátě penisu při obřízce vychován jako dívka. Tento experiment,

zároků v raném dětství. (K čemu potřebuje batole funkční vagínu?). K postupnému odklonu od Moneyho teorií v převažujícím medicínském přístupu k intersexuálním dětem dochází postupně od 80. let minulého století.¹⁸

Nový, zdrženlivější přístup k operativním zákrokům na intersexuálních dětech se prosadil na konferenci v Chicagu, která se konala v roce 2005 (tzv. Chicago Consensus Conference). Na této odborné konferenci, které se zúčastnilo kolem 50 odborníků z deseti zemí, byla doporučena řada změn stávající praxe.¹⁹ Patří sem zejména otevřená komunikace s dotčenými a jejich rodiči, individuální přístup ke každému intersexuálnímu jedinci, léčba multidisciplinárními týmy jen na specializovaných pracovištích, uznání traumat, která mohou vznikat medicínskou intervencí, citlivý přístup k dotčeným (např. při fotografování), ústup od provádění některých operací v raném dětství (např. zmenšení klitorisu anebo odstraňování varlat nebo vaječníků před pubertou). Konference se účastnili i dva zástupci organizací intersexuálních lidí. Jakkoli se jednalo o osobní pozvání, jejich přítomnost byla příznačná.²⁰ Změnu medicínských přístupů podnítilo totiž nemalou měrou právě sílící hnutí za práva inter* osob. Podle Celie Roberts, podobně jako v případě homosexuality, odpor vůči medicínským praktikám a diskursům je i zde hluboce spjat s rozvojem sociální a sexuální identity.²¹

První organizace tohoto druhu, *Intersex Society of North America (ISNA)*, vznikla v roce 1993 v USA.²² Její cílem bylo vystupovat společně za zájmy intersexuálních pacientů, kteří se cítili být poškozeni svými zkušenostmi se zdravotnickým systémem, a jejich rodin. ISNA bojovala za systematickou změnu přístupu, především proti chirurgickým zákrokům, tajnůstkářství a s tím spojeným studem dotčených. ISNA jako první poukázala na to, že intersexualita je primárně problémem stigmatu a traumatu, nikoli pohlaví. Kousla do kyselého jablka, když vyslovila názor, že trauma rodičů z narození intersexuálního dítěte nemůže být řešeno chirurgickými zákroky na dítěti. Hájila rovněž požadavek, že děti mají být zapsány (do rodného listu, matrik) jako kluci nebo dívky bez raných operací. Na konci 90. let minulého století byla rovněž publikována řada vlivných textů, mezi nimi rovněž již citovaná studie Alice Domurat Dreger (1998), zkoumající medicínskou konstrukci

---

který provedl Money, se ale brzy ukázal jako neúspěšný. David Reimer se vrátil v dospělosti ke své mužské identitě. Příběh je podrobně popsán ve 4. kapitole knihy Cathrine HARPER, *Intersex*, s. 43 a následující.

¹⁸ Gender Identity Clinic, kde Money působil, byla uzavřena v roce 1979.

¹⁹ LEE, Peter A. – HOUK, Christopher P. – AHMED, S. Faisal – HUGHES, Ieuan A. Consensus Statement on Management of Sex Disorders, *Pediatrics*. 2006, Vol. 118, s. 488-500. Dostupné z <http://pediatrics.aappublications.org/content/118/2/e488.full.pdf+html>. Stanovisko bylo publikováno v roce 2006 v časopise *Pediatrics*, který má podtitul Official Journal of the American Academy of Pediatrics.

²⁰ Viz THOMAS, Barbara. Report to ISSG on Chicago Consensus Conference, June 2006. Dostupné z <http://www.aissg.org/PDFs/Barbara-Chicago-Rpt.pdf>.

²¹ ROBERTS, Celia. Medicine and the making of the sexual body. In: SEIDMAN, Steven – Nancy FISCHER – Chet MEEKS (eds.). *Introducing the New Sexuality Studies: original essays and interviews*. London and New York: Routledge, 2007, s. 81–89, s. 85.

²² Historickou webovou stránku ISNA lze nalézt na adrese <http://www.isna.org/>. Podle sdělení na webu se však po sérii úspěchů stala pro některé zdravotnické profesionály poněkud problematickou značkou. Za pomoci ISNA tak vznikla v roce 2008 nová celoamerická organizace *Accord Alliance* s posláním podporovat celostní a integrované přístupy k péči, která zlepšuje zdraví a pohodu lidí dotčených DSD a jejich rodin, a to prostřednictvím spolupráce všech zúčastněných. Stránky *Accord Alliance* jsou dostupné z <http://www.accordalliance.org/>.

pohlaví v 19. a na začátku 20. století, články Cheryl Chase, zakladatelky ISNA anebo práce profesorky biologie a genderových studií Anne Fausto-Sterling.²³ V současné době je síť národních organizací hnutí intersexuálních osob spojena v nadnárodní síť Organisation Intersex International – OII.²⁴

Lidská práva intersexuálních dětí – evropský a mezinárodní vývoj

V posledních letech došlo k výraznému průniku otázky postavení intersexuálních lidí ve společnosti na evropské a mezinárodní lidskoprávní scéně. Zde se mluví především o právu dítěte na tělesnou integritu. Zákroky na intersexuálních dětech se dostávají do kontextu jiných kritizovaných praktik, jako je například mrzačení ženských pohlavních orgánů u dívek a obřízka prováděná z náboženských důvodů u malých chlapců.

V Radě Evropy, nejstarší panevropské organizaci založené s cílem ochrany společných evropských hodnot, lidských práv a evropského dědictví,²⁵ došlo v roce 2013 k významnému kroku, kdy jeden z orgánů této organizace, Parlamentní shromáždění Rady Evropy,²⁶ přijalo Rezoluci *Právo dětí na fyzickou integritu č. 1952 (2013)*²⁷. V ní vyjadřuje zneklidnění nad zásahy do tělesné integrity dětí, které jsou hájeny jako prospěšné pro děti, přes důkazy, že tomu tak není. Jde především o mrzačení ženských pohlavních orgánů, obřízku u malých chlapců kvůli náboženským účelům, *zásahy v raném dětství u intersexuálních dětí* anebo nucení dětí k piercingu, tetování nebo plastické chirurgii. Ve vztahu k intersexuálním dětem rezoluce požaduje, aby členské státy podpořily další výzkum ke zvýšení poznání situace intersexuálních osob, zajistily, že nikdo nebude v raném dětství nebo dětství podroben zbytečnému medicínskému nebo chirurgickému zásahu, který je spíše kosmetický než důležitý z hlediska života, garantovaly tělesnou integritu, autonomii a sebeurčení dotčených osob, a poskytly rodinám s intersexuálními dětmi přiměřenou radu a podporu. Intersexuálních dětí se týká rovněž bod 7.7., kde se požaduje, aby členské země zvyšovaly povědomí o nutnosti zajistit participaci dětí v rozhodovacím procesu, který se týká jejich fyzické integrity, kdykoli je to vhodné nebo možné,

²³ Viz např. CHASE, Cheryl. *Affronting Reason*. In: Dawn Atkins (ed.). *Looking queer, Body Image and Identity in Lesbian, Bisexual, Gay, and Transgender Communities*. Binghamton: Haworth Press, 1998, s. 205-220; FAUSTO-STERLING, Anne. *Sexing the body: Gender, Politics and the Construction of Sexuality*. New York: Basic Books, 2000. Podrobněji k tématu viz PLÜMECKE, Tino. *Intersexualität, Paradigma Kritischer Geschlechtsforschung*. Diplomarbeit. Berlin: Freie Universität zu Berlin, 2005. Dostupné z https://titus.uni-frankfurt.de/fb/fb03/institut_3/tlemke/team/wimi/pluemecke/Download/Pluemecke_Intersexualitaet.pdf

²⁴ Webové stránky lze nalézt na adrese <http://oiieurope.org/>.

²⁵ Rada Evropy je vůdčí evropskou mezinárodní organizací v oblasti lidských práv. V současnosti má 47 členů, z toho je 28 členských zemí Evropské unie. Všechny členské země Rady Evropy (patří sem např. i Rusko) podepsaly Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod.

²⁶ Parlamentní shromáždění je jedním z orgánů Rady Evropy. Je složeno z 318 zástupců parlamentů 47 členských států Rady Evropy. Na rozdíl od Výboru ministrů Rady Evropy, který je orgánem exekutivním, je Parlamentní shromáždění především líhní (na první pohled) radikálních myšlenek a idejí, jak naplnit poslání Rady Evropy. Současně je fórem pro debaty o politických, sociálních a etických otázkách, které se týkají více než 800 milionů obyvatel širší Evropy. Více o Parlamentním shromáždění <http://assembly.coe.int/nw/Home-EN.asp>.

²⁷ Dostupné z <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=20174&lang=en>.

a aby přijaly specifická právní ustanovení, která zajistí, že jisté operace a praktiky nebudou prováděny předtím, než je dítě dostatečně staré na to, aby mohlo vyjádřit svůj názor.²⁸

Zmínky o právech inter* lidí se stále častěji objevují také na scéně EU. Nejnověji jde např. o *Směrnice k podpoře a ochraně požívání všech lidských práv lesbickými, gay, transsexuálními a intersexuálními (LGBTI) osobami*, přijaté Radou pro vnější záležitosti EU v červnu 2013.²⁹ V tomto dokumentu, který je instrukcí pro úředníky institucí EU a členských států v kontaktu se třetími zeměmi, mezinárodními organizacemi a organizacemi občanské společnosti, je zmíněna rovněž intersexualita. Podle dokumentu „termín intersex zahrnuje tělesné variace ve vztahu ke kulturně stanoveným normám mužskosti a ženskosti, včetně variací na úrovni chromozomů, gonád a pohlavních orgánů“. Ve směrnici se mj. uvádí, že tato skupina lidí je – spolu s dalšími – zvláště zranitelnou skupinou rovněž v rámci sexuálních menšin.

O intersexuálních lidech se mluví rovněž v usnesení Evropského parlamentu ze dne 4. února 2014 *O plánu EU proti homofobii a diskriminaci na základě sexuální orientace a genderové identity*³⁰. Parlament v něm vyzývá členské státy a Evropskou komisi k přípravě komplexní a víceleté politiky zaměřené na ochranu základních práv LGBTI osob. Intersexuálním osobám věnuje jednu pasáž, kde mj. rovněž poukazuje na nedostatek znalostí, výzkumů a příslušných právních předpisů, které by se týkaly lidských práv intersexuálních osob.

Zároků na intersexuálních dětech se v nedávné době dotknul též Juan E. Méndez, zvláštní zpravodaj Organizace spojených národů pro mučení a jiné kruté, nelidské nebo ponižující zacházení³¹ ve své zprávě z února 2013 pro Radu pro lidská práva. Méndez ve zprávě mj. konstatuje, že děti, které se narodí s atypickými pohlavními charakteristikami, jsou často podrobovány nezvratným úpravám pohlaví, nedobrovolným sterilizacím a nedobrovolným operacím směřujícím k normalizaci pohlaví, které jsou prováděny bez jejich informovaného souhlasu nebo bez informovaného souhlasu rodičů a zanechávají je trvale a nezvratně neplodnými a působí jim hluboké duševní utrpení.³² V závěru zprávy zpravodaj vyzývá státy, aby zrušily zákony, které umožňují invazivní a nezvratné zákroky, mezi jiným i nucené operace genitálií za účelem jejich normalizace.

²⁸ Viz bod 7.7. Rezoluce. Dostupné z <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=20174&lang=en>.

²⁹ COUNCIL OF THE EU, *Guidelines To Promote and Protect the Enjoyment of all Human Rights by Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex (LGBTI) Persons*. Dostupné z http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/137584.pdf.

³⁰ Dostupné z <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0062+0+DOC+XML+V0//CS>.

³¹ Experti Organizace spojených národů jsou součástí tzv. zvláštních procedur Rady pro lidská práva. Podle mandátu Rady pro lidská práva OSN vykonávají svoji práci nezávisle. V současné době je asi 37 tematických mandátů a 14 mandátů, které se týkají jednotlivých teritorií. Experti jsou dobrovolníky, nejsou zaměstnanci OSN a za svoji práci nedostávají odměnu. Jsou nezávislí a slouží individuálně.

³² UNITED NATIONS, General Assembly, Human Rights Council 22 session, doc. A/HRC/22/53, bod 77. Dostupné z http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session22/A.HRC.22.53_English.pdf.

Nejnovější právní vývoj v Německu

Výraz „uznání třetího pohlaví“, který obletěl svět koncem loňského roku (2013) v komentářích k právnímu vývoji v Německu, je novinářskou nadsázkou. Ve skutečnosti jde o menší krok, jakkoli s možnými dalekosáhlými dopady. V Německu, které je zemí s patrně největší viditelností intersex komunity v Evropě,³³ je od 1. listopadu 2013 možné, aby do matriční knihy narození nebylo zapsáno pohlaví dítěte. Příslušná kolonka zůstane prázdná a nejspíše může být podle přání dotčeného člověka později vyplněna.³⁴ Přesné znění nového odstavce 3 paragrafu 22 zákona o osobním stavu zní: „(3) Pokud nemůže být dítě přiřazeno k ženskému nebo mužskému pohlaví, zaznamenají se osobní údaje do knihy narození bez tohoto údaje.“

Smysl nové právní úpravy spočívá především v tom, že tak odpadne tlak na provádění operací novorozenců s nejasnými pohlavími znaky hned po narození. Dříve bylo totiž potřebné nahlásit na matriku v řádu několika dní po narození nejen jméno ale rovněž pohlaví dítěte, na což je vázáná řada práv, např. ve vztahu ke zdravotnímu pojištění. Již tím byl vytvářen tlak na rodiče, aby souhlasili s operacemi, které dítě přizpůsobovaly zvolenému pohlaví.

Podnětů pro změnu bylo v Německu, které je zemí převážně konzervativní, avšak s velkou citlivostí k lidskoprávním otázkám, vícero. A navzájem se doplňovaly a posilovaly. Byl tu především sílící tlak ze strany organizací inter* lidí, například spolku Intersexuelle Menschen e.V. Tato organizace, založená v roce 2004, byla schopna rychle podchytit myšlenkově spřízněné aktéry v rámci politického spektra a zasáhnout do klíčových jednání. Spojenci ve Spolkovém sněmu se stali jak jednotlivci, tak i parlamentní frakce DIE LINKE a BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN. Poslanci upozorňovali na situaci inter* lidí ve svých interpelacích.³⁵ Samotná spolková vláda tak byla nucena formulovat politický postoj k věci, která do té doby patřila spíše do lékařských učeben než parlamentních lavic. To vedlo k dalším diskusím jak v rámci vlády, tak ve Spolkovém sněmu (kde se mj. uskutečnilo v květnu roku 2012 vlivné slyšení ve Výboru pro rodinu, seniory, ženy a mládež).³⁶

Lobování inter* aktivistů a jejich podpůrců se odehrávalo ve společensky proměněném prostředí. Především došlo k důslednému prosazení principu rovnosti pohlaví v právním řádu. Pohlaví člověka tak má vliv na jeho postavení v zásadě již jen v malém segmentu rodinného práva (a ve sportu). Změnil se přístup společnosti ke gayům a lesbám, kdy Německo již v roce 2001 přijalo zákon o registrovaném životním partnerství (Lebenspartnerschaftsgesetz). Ve vztahu k transsexuálním

³³ Srovnej GHATTAS, Dan Christian. *Human Rights between Sexes*, s. 34.

³⁴ Osobní údaje jsou zaznamenávány podle Personenstandgesetz (PStG) z 19. února 2007 (BGBl I, s. 22). Novou úpravou byl doplněn § 22.

³⁵ Viz např. DEUTSCHER BUNDESTAG. Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. Barbara Höll, Dr. Kirsten Tackmann und der Fraktion DIE LINKE. Zur Situation intersexueller Menschen in der Bundesrepublik Deutschland – Rechtliche und statistische Aspekte. Drucksache 16/13269, 2. 6. 2009, 6 s.; dále Antrag der Fraktion BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, Grundrechte von intersexuellen Menschen wahren, Drucksache 17/5528, 13. 4. 2011, 4 s. Interpelace (kleine Anfrage) ukazují, že samotné dotazy byly psány informovaně, nejde o běžnou politickou přestřelku, ale spíše o kultivovaný dialog, který umožňuje věcnou diskusi.

³⁶ DEUTSCHER BUNDESTAG, Experten gegen Operationen zur Geschlechtsfeststellung. Dostupné z http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2012/39209706_kw26_pa_familie/.

lidem ustoupilo – po sérii soudních případů – od tlaku na provádění operací ke změně pohlaví. Připustilo tak, že existence vnějších pohlavních atributů, jako jsou penis nebo vagína, není pro pohlaví člověka rozhodující. Uznalo dokonce, že změna pohlaví není ani důvodem pro zánik trvajících manželství.³⁷ To také ve svém celku změnilo převažující nazírání společnosti na nutnost přísné pohlavní a genderové vyhraněnosti každého jedince. Není-li, na rozdíl od předchozích období, pohlaví (v zásadě) určující pro naše práva a povinnosti a naše životní perspektivy, proč lpět bezvýhradně na jeho oficiálním určení?

Stanovisko Německé etické rady k otázkám intersexuality

Posledním zrnkem na vahách bylo s napětím očekávané stanovisko Německé etické rady.³⁸ Německá etická rada je tělesem relativně novým, vznikla na základě zvláštního zákona z roku 2007.³⁹ Byla zřízena jako nezávislý sbor expertů, „rada moudrých“. Jejím úkolem je sledovat etické, společenské a přírodovědné, medicínské a právní otázky a jejich předpokládané dopady na jednotlivce, které vznikají v souvislosti s výzkumem a vývojem, především na poli věd o životě a jejich použití na člověka. Rada na tomto poli mj. zpracovává stanoviska pro zákonodárce. Pracuje na základě vlastního rozhodnutí, anebo na základě požadavku spolkové vlády nebo německého spolkového sněmu. Má 26 členů, kteří vedle své expertízy zastupují i různé světonázory. Otázek, jimiž se Rada doposud zabývala, je již dlouhá řada a patří k nim zejména ty, před nimiž stojí společnost rozpolcená či bezradná, např. témata babyboxů, demence a sebeurčení či nákladů a přínosů v medicíně.

Stanovisko k intersexualitě zpracovala Německá etická rada na základě požadavků spolkového ministerstva zdravotnictví a spolkového ministerstva školství a výzkumu. Dotčená ministerstva tak reagovala na doporučení lidskoprávního mechanismu OSN, Výboru pro odstranění diskriminace žen (CEDAW) z roku 2009, které výbor učinil pro projednání v pořadí šesté zprávy Německa o naplňování Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen.⁴⁰ Ministerstva požádala Radu, aby navázala dialog s lidmi dotčenými intersexualitou a s jejich organizacemi a zabývala se situací intersexuálních osob po všech stránkách. Výsledná studie má 200 stran a nabízí komplexní pohled na problém intersexuality jak v aspektech medicínských, tak etických a právních. Studie zohledňuje závěry tří šetření: Klinické evaluační studie o pohlavním vývoji / intersexualitě zpracované sítí pracovišť v Německu, Rakousku a Švýcarsku v letech 2005–2007, která zpracovala data 439

³⁷ Viz BARŠOVÁ, Andrea. Skalpel a duše. Ke změně pohlaví podle nového občanského zákoníku. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, Vol. 3., No. 1., 17 s. Dostupné z

<http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/43/49>.

³⁸ DEUTSCHER ETHIKRAT. *Intersexualität, Stellungnahme*. Berlin. 23. 2. 2012. Dostupné z

<http://www.ethikrat.org/dateien/pdf/stellungnahme-intersexualitaet.pdf>.

³⁹ Gesetz zur Einrichtung des Deutschen Ethikrats (Ethikratgesetz - EthRG) ze dne 16. června 2007, (BGBl. I s. 1385), který vstoupil v účinnost 1. srpna 2007. Zákon byl změněn čl. 3 zákona ze dne 28. srpna 2013, BGBl. I, s. 3458. Zákon je dostupný z portálu <http://www.gesetze-im-internet.de/pstg/BJNR012210007.html>.

⁴⁰ Výbor, který sleduje naplňování Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen, dostává vedle oficiálních periodických zpráv od států také řadu tzv. stínových zpráv z občanské společnosti. Informace o situaci intersexuálních osob měl výbor z tohoto zdroje, konkrétně ze stínové zprávy předložené spolkem Intersexuelle Menschen e.V. Na jejich základě výbor vyzval Německo, resp. spolkovou vládu, aby se situací intersexuálních lidí zabývalo.

účastníků (a v závěrečné formě není publikována), tzv. Hamburské studie, jež vznikla na Univerzitní klinice Hamburk–Eppendorf v letech 2007 a 2008 a která vycházela z dat o 69 dospělých intersexuálních a transexuálních lidech, a z vlastního online šetření, které provedla v květnu a červnu 2011.⁴¹

Ve stanovisku je za intersexualitu považován stav, kdy existuje varianta mezi pohlavími a pohlaví nelze biologicky medicínsky jednoznačně určit, a kdy je řešena z tohoto stavu plynoucí etická, právní a sociální problematika.⁴² Stanovisko se však nezabývá případy, kdy jde o poruchy vývoje pohlaví, není ale obsažena ambivalence vzhledu. Zabývá se tedy jen méně častou variantou anatomického vzhledu, kdy určení osoby jako ženy nebo muže je sporné, protože vnější a vnitřní pohlavní orgány této osoby zahrnují jak mužské, tak ženské znaky.

Klíčovou otázkou, která před Německou etickou radou stála, bylo, zda mají být připuštěny chirurgické zásahy na pohlavních orgánech osob se zvláštnostmi pohlavního vývoje, a to především na dětech. Toto základní dilema již bylo nejen hnutím inter* lidí, ale též v akademické literatuře jasně definováno.⁴³ Na Radě však ležela tíha navrženého praktického řešení, postoje, s nímž by souhlasili nejen dotčení profesionálové, dospělí jedinci – kritičtí aktivisté, ale i rodiče malých dětí, jejichž pohled na věc může být jiný. V tomto ohledu se situace intersexuálních dětí liší např. od transsexuality, kdy pohlavní či genderová identita není řešena hned po narození dítěte, ale spíše později, často až v období dospívání. Přáním všech rodičů je mít zdravé dítě, a pokud je intersexualita vnímána jako patologický stav, je pochopitelným rovněž postoj rodičů, kteří chtějí stav co nejrychleji upravit do normálu a ochránit své dítě před nechtěnou pozorností a posměchem okolí.

Rada v této klíčové otázce vybědla k velké zdrženlivosti a k dosavadní praxi se postavila kriticky.⁴⁴ Konstatuje, že z medicínského hlediska představují nezvratné zákroky směřující k přiřazení osob s nejednoznačným pohlavím, k jednomu ze dvou pohlaví, tedy mužskému či ženskému, zásah do práva na tělesnou integritu, uchování pohlavní a sexuální identity, práva na otevřenou budoucnost a často i možnosti reprodukce. Rozhodování o těchto věcech je výsostně osobní povahy. Proto by rozhodování o nich mělo náležet především dotčenému jedinci. Pokud jej není dotčený člověk ještě schopen, nabádá doporučení k provedení zásahů u dětí jen po pečlivém zvážení všech výhod a nevýhod a dlouhodobých následků, a jen pokud je to v zájmu dítěte, jako je tomu při ohrožení duševního zdraví nebo života.⁴⁵ Medicínská diagnostika a případná léčba osob s DSD by měla probíhat vždy jen ve speciálně ustaveném interdisciplinárním centru, všechny zákroky musejí být

---

⁴¹ Bibliografické odkazy na tyto studie, jako i další práce na nich založené, může čtenář najít přímo v textu citovaného stanoviska.

⁴² DEUTSCHER ETHIKRAT. *Intersexualität*, s. 12, 172.

⁴³ Takto definovala největší dilema již monografie SYTSMÁ, Sharon E. *Ethics and Intersex*. Introduction, s. 19.

⁴⁴ Rada shrnula své doporučení v závěru studie do dvou, poněkud nepřesně pojmenovaných bloků, a to 9.1. K medicínskému přístupu a 9.2. K právu osobního stavu (viz DEUTSCHER ETHIKRAT, *Intersexualität*, s. 172–178). Doporučení se však týkají i širšího okruhu právních otázek, jako je např. trestněprávní úprava či odškodnění.

⁴⁵ Rada ovšem odlišila zásahy, které pohlaví činí jednoznačnějším a zásahy, kterými je dítě k některému pohlaví přiřazováno. Zatímco první jsou spíše korekturou chybné biochemicko-hormonální funkce, druhé zasahují mnohem hlouběji do života dítěte, neboť při neurčitelnosti pohlaví jsou to rodiče a lékaři, kdo rozhodují za dítě. Kritický postoj se vztahuje především k zásahům druhého typu.

dokumentovány a informace uchovány alespoň po dobu 40 let. Rada rovněž navrhla, aby pravidla pro promlčení trestných činů, spáchaných na dítěti, zahrnovala i trestné činy, kterými je nezvratně zasažena (budoucí) rozmnožovací schopnost nebo sexuální citlivost dětí a současně navrhla upravit promlčení souvisejících občanskoprávních nároků.⁴⁶

Stanovisko též uvádí, že mnozí dotčení, u nichž byla v minulosti provedena přizpůsobující operace v raném dětství, která odpovídala tehdejší představě o normálnosti pohlaví, byli velmi hluboce zraněni ve své osobní identitě. Byli vystaveni bolesti, osobnímu utrpení, potížím a trvalému omezení kvality svého života. Proto Rada navrhla rovněž, aby byl zřízen fond, který by pomohl dotčeným dosáhnout uznání a pomoci a poskytnul finanční podporu spolkům postižených inter* lidí. Jde tedy o jisté neformální „odškodnění“.

Rada rovněž konstatovala, že je zásahem do osobnostního práva a práva na rovnost, pokud jsou osoby, které se nemohou kvůli své tělesné konstituci přiřadit k mužskému nebo ženskému pohlaví, nuceny zapsat se v matrikách k jedné z těchto kategorií. Proto by podle Rady měla existovat možnost zapsat do kolonky pohlaví „jiné“ („anderes“).⁴⁷ Rada se ovšem neshodla na tom, zda by dotčení jedinci měli mít právo uzavřít manželství či registrované životní partnerství, zatímco většina doporučovala registrované životní partnerství, menšina byla pro manželství.

Reakce na novou právní úpravu

Přijaté řešení, tedy možnost dočasně kolonku pohlaví v matrice nevyplnit, jak jej provedl s ohledem na doporučení Německé etické rady německý zákonodárce, představuje jistou „minimální variantu“. Mnohá doporučení Rady, jako je např. možnost zapsání jiného pohlaví anebo zřízení fondu pro oběti, zůstala tak zatím nevyslyšena. Právní úprava, která vstoupila v účinnost k 1. listopadu 2013, vyvolala rozporné reakce.

Velmi zdrženlivě se k novince vyjádřilo spolkové ministerstvo vnitra, odpovědné za záležitosti vedení matrik. Podle něj nová právní úprava nezavádí žádnou další kategorii pohlaví. Má pouze sejmut z rodičů tlak, aby o pohlaví dítěte rozhodli rychle a přistoupili na operativní zákroky. Má se ale za to, že později bude přijato rozhodnutí pro jedno ze dvou pohlaví, i když zákon k takovému rozhodnutí přímo nenutí. Avšak, jak ministerstvo upozornilo, v celém německém právním řádu existují nadále pouze dvě pohlaví.⁴⁸

---

⁴⁶ Jde o to, že u těchto trestných činů by promlčecí lhůta měla běžet až od dosažení zletilosti (18 let). Civilněprávní nároky by neměly být promlčeny před 21. rokem života.

⁴⁷ Ke stejnému závěru se přiklonili odborníci v rámci parlamentního slyšení, viz DEUTSCHER BUNDESTAG, *Experten gegen Operationen zur Geschlechtsfeststellung*. Dostupné z http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2012/39209706_kw26_pa_familie/.

⁴⁸ BUBROVSKI, Helene. Intersexualität Das dritte ist ein offenes Geschlecht. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 1. 11. 2013. Dostupné z <http://www.faz.net/aktuell/gesellschaft/intersexualitaet-das-dritte-ist-ein-offenes-geschlecht-12642963.html>.

Ani na druhé straně, mezi spolky inter* lidí a jejich sympatizantů, nebyla stanoviska Etické rady a především následné rozhodnutí zákonodárce, přijata bez rozpaků.⁴⁹ Umírněný spolek Intersexuelle Menschen e.V. uvítal změnu zákona jako první krok správným směrem, neboť jím byla uznána existence intersexuálních lidí. Současně však upozornil na řadu otevřených otázek, např. zda se tyto děti bez pohlaví budou muset rozhodnout později pro některé ze dvou pohlaví, a kdy. A jak se budou moci rozhodnout děti a mladiství, u kterých se objeví intersexualita teprve později?

Radikálnější kritika se soustředila zase na to, že zákon nedává rodičům volbu.⁵⁰ Podle některých aktivistů zákon znamená, že v případě neurčitého pohlaví se nesmí zapsat pohlaví ženské nebo mužské, což může mít za následek ještě větší tlak na provedení normalizující operace. Primárně by podle těchto aktivistů mělo být zakázáno vlastní „zmrzačení“ dětí. Spíše odmítnutí nové úpravy vyjádřily německá sekce OII Europe stejně jako server Zwischengeschlecht.org.⁵¹ Podle OII nejde o možnost nechat kolonku nevyplněnou, nýbrž o požadavek. Právo rozhodnout je přitom stále na lékařích, a podle argumentace této organizace velké riziko stigmatizace povede jen k tomu, že rodiče i lékaři budou dělat vše pro to, aby se vyhnuli existenci „nevyhraněných“ dětí za každou cenu (např. skrze potraty, prenatální léčbu, a skrze chirurgické a hormonální intervence). Podle názoru organizace by měla být uvolněna registrace pohlaví u všech dětí, a nikoli pouze pro děti intersexuální; speciální pravidla opět potvrdí exkluzi. Organizace místo toho požaduje ukončit praxi externího určování pohlaví, praxi sexuální standardizace a mrzačení, a stejně tak i medicínskou autoritu, pokud jde o otázky pohlaví.⁵²

Konkrétní představy organizací intersexuálů, jak situace řešit, zahrnují např. možnost volby mužského nebo ženského pohlaví pro zápis do matriky, možnost změny této volby, ale také možnost zapsání „třetí možnosti“, tedy pohlaví jako intersexuální či jiné. Požadují rovněž vytvoření fondu pro odškodnění, do kterého by přispěl nejen stát, ale také profesní organizace, které se na předchozí praxi podílely (např. endokrinologové, urologové, gynekologové a dětské chirurgové).⁵³

Opatrná revoluce

Německé „malé řešení“ velkého problému, jak nalézt vhodný přístup k intersexuálním lidem, a mezinárodní vývoj nás staví před dvě kategorie otázek. *První* se bezprostředně týká srovnání nejnovějšího vývoje u sousedů v Německu a na mezinárodní scéně na straně jedné a situace u nás na straně druhé. Jako společnost, která nepamatuje jiný nežli medicínský přístup k věci, máme před sebou hodně práce. To naznačila ostatně již Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR z roku 2007, která mj. konstatovala, že situace intersexuálních lidí je prakticky

⁴⁹ Srovnej též GHATTAS, Dan Christian. *Human Rights between Sexes*, s. 34 a následující.

⁵⁰ Zákon totiž uvádí, že v případně nejasného pohlaví se pohlaví nezapiše, což znamená příkaz. Pokud by šlo o možnost volby, musela by věta znít, že v případě nejasného pohlaví se pohlaví nemusí zapsat.

⁵¹ Viz například web <http://zwischenengeschlecht.org/>.

⁵² Viz OII EUROPE. *Sham package for Intersex: Leaving sex entry open is not an option*. Dostupné z <http://oiieurope.org/bluff-package-for-inter-leaving-sex-entry-open-is-not-an-option/>.

⁵³ Viz například spolek Intersexuelle Menschen e.V. <http://intersexuelle-menschen.net/>.

nezmapovaná. Studie upozornila i na to, že postupy používané v České republice většinou vycházejí z již zastaralých teoretických předpokladů.⁵⁴ Lékaři i právníci se též musí co nejrychleji shodnout na tom, jak na situaci intersexuálních dětí aplikovat nový občanský zákoník. Ten mj. precizuje podmínky zásahu do integrity člověka. Zákonný zástupce může udělit souhlas k zásahu do integrity zastoupeného pouze, je-li to k přímému prospěchu osoby, která není schopna dát souhlas sama (tedy např. malého dítěte).⁵⁵ Má-li však být zasazeno do integrity člověka neschopného úsudku způsobem zanechávajícím trvalé, neodvratitelné a vážné následky nebo způsobem spojeným s vážným nebezpečím pro jeho život nebo zdraví, lze zákrok provést jen s přivolením soudu.⁵⁶ Nové, kritické vnímání zákroků směřujících k úpravě genitálií u intersexuálních dětí ukazuje, že přinejmenším část chirurgických zákroků spadá do této specifické kategorie.

Druhé spektrum otázek se týká širších souvislostí a dopadů změn v přístupu k inter* lidem na celou evropskou společnost, na její ustálené struktury a hierarchie, dosud vnímané jako neměnné a přirozené. A to dokonce do té míry, že právem, které tvoří páteř moderních společností, byly upraveny jen implicitně. Odpovědi na ně, jakkoli se týkají početně velmi malé skupiny lidí, mohou akcelarovat pozvolnou radikální proměnu celé evropské společnosti, jejímž nejviditelnějším projevem je otevření manželství pro osoby stejného pohlaví.⁵⁷ Závěrem připomenou některé z nich.

Zavedení diskutovaného jiného pohlaví, pokud by bylo kodifikováno, by jistě změnilo tradiční binární model společnosti. Zneklidňující myšlenkou je ovšem samotná možnost volby pohlaví. Někteří aktivisté ji dnes požadují pro inter* a trans* lidi. Partikulární řešení však, jak logicky dovozují jiní aktivisté, často vedou k nerovnosti a k vyloučení. Proč by tato možnost neměla být dána – jakkoli pro většinu lidí spíše symbolicky – každému člověku? Jistým precedentem by zde mohla být v českém kontextu stávající možnost volby národnosti, jež dokonce požívá ústavní ochrany.⁵⁸

Nezodpovězena zůstává otázka, zda stát skutečně musí zjišťovat a v matrikách vést pohlaví každého jedince. Ve stanovisku Německé etické rady byla tato otázka široce diskutována, což vedlo k doporučení, aby ji prozkoumala německá vláda jako první, dříve než se vůbec pustí do vymýšlení

---

⁵⁴ BEŇOVÁ, Kateřina et al. *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR*. Praha: Úřad vlády, 2007, s. 41–42. Nové poznatky nepřináší ani *Zpráva o plnění Doporučení CM/Rec(2010)5 Výboru ministrů členským státům ohledně boje proti diskriminaci na základě sexuální orientace a genderové identity*, Praha: Proud, 2013, s. 95.

⁵⁵ § 93, odst. 2, zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁵⁶ § 101 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁵⁷ Zde odkazuji na teorii malých změn, kterou rozpracoval nizozemský badatel Waaldijk, viz WAALDIJK, Kees. Cestou malých změn. Jak se v Nizozemí prosadilo manželství osob téhož pohlaví. *Sociální studia*. 2002, 7, s. 153–172. Dostupné z <http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080304143045.pdf>. Viz též BARŠOVÁ, Andrea. Partnerství gayů a lesbiček. Kdy dozraje čas pro změnu? *Sociální studia*. 2002, 7, s. 173–185. Dostupné z <http://www.socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080304143058.pdf>.

⁵⁸ Není zde od věci připomenout, že národnost byla v nedávné době zaznamenávána do občanských průkazů a pasu. Dnes je zjišťována jen u sčítání lidu, navíc nepovinně. Vedle toho existuje celá řada prvků, které dnes, na rozdíl od minulosti, umožňují jednoznačnou identifikaci jedince, je-li to považováno za nutné, např. při pasové kontrole.

dalších řešení.⁵⁹ V době, kdy prostřednictvím nových informačních technologií, internetu a sociálních sítí se o nás ví (téměř) vše, vzbuzuje tato myšlenka přinejmenším úlevný pocit z návratu soukromí.

Potenciálně dalekosáhlé dopady má ale především implicitně vznesená teze o odpovědnosti společnosti jako celku či konkrétních aktérů (lékařů, odborníků) při radikální změně medicínských postupů. Jde o požadavek na odškodnění inter* lidí za utrpení, jímž si mnozí prošli. S dnešním poznáním by málokdo chtěl jejich strádání popírat. Problematická je ale skutečnost, že ve chvíli, kdy dotčení byli nevhodně léčeni, byl postup lékařů považován odbornou společností za správný. I jejich vlastní rodiče věřili, že jednájí v nejlepším zájmu svého dítěte. Pokud bychom přijali tuto logiku, čekatelů na odškodnění bychom měli dlouhé řady. Anebo je tento případ jiný? A čím se liší od případů, jako je léčba duševních poruch elektrošoky či nedobrovolné sterilizace? To jsou legitimní otázky, na které budeme muset hledat odpovědi.

---

⁵⁹ DEUTSCHER ETHIKRAT, *Intersexualität*, s. 178. Viz též DEUTSCHER BUNDESTAG, *Experten gegen Operationen zur Geschlechtsfeststellung*. Dostupné z http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2012/39209706_kw26_pa_familie/.

REFERENČNÍ SEZNAM:

AGHA, Petr. Trans jako výzva symbolickému uspořádání společnosti. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, Vol. 3, No. 1. Dostupné z

<http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/40/47>.

BARŠOVÁ, Andrea. Partnerství gayů a lesbiček. Kdy dozraje čas pro změnu? *Sociální studia*. 2002, 7, s. 173–185. Dostupné z <http://www.socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080304143058.pdf>.

BARŠOVÁ, Andrea. Skalpel a duše. Ke změně pohlaví podle nového občanského zákoníku. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, Vol. 3., No. 1. Dostupné z

<http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/43/49>.

BEŇOVÁ, Kateřina et al. *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR*. Praha: Úřad vlády, 2007.

BUBROWSKI, Helene. Intersexualität Das dritte ist ein offenes Geschlecht. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. 1. 11. 2013. Dostupné z <http://www.faz.net/aktuell/gesellschaft/intersexualitaet-das-dritte-ist-ein-offenes-geschlecht-12642963.html>.

DEUTSCHER BUNDESTAG. Antrag der Fraktion Bundtag, BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, *Grundrechte von intersexuellen Menschen wahren*. Drucksache 17/5528, 13. 4. 2011, 4 s.

DEUTSCHER BUNDESTAG. Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. Barbara Höll, Dr. Kirsten Tackmann und der Fraktion DIE LINKE. *Zur Situation intersexueller Menschen in der Bundesrepublik Deutschland – Rechtliche und statistische Aspekte*. Drucksache 16/13269, 2. 6. 2009, 6 s.

DEUTSCHER BUNDESTAG. *Experten gegen Operationen zur Geschlechtsfeststellung*. Dostupné z http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2012/39209706_kw26_pa_familie/.

DEUTSCHER ETHIKRAT. *Intersexualität: Stellungnahme*. Berlin. 23. 2. 2012. Dostupné z

<http://www.ethikrat.org/dateien/pdf/stellungnahme-intersexualitaet.pdf>.

DREGER, Alice Domurat. *Hermafrodité a medicínská konstrukce pohlaví*. Praha: Triton, 2009.

EUROPEAN UNION. *Guidelines To Promote and Protect the Enjoyment of All Human Rights by Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex (LGBTI) People*. Dostupné z

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/137584.pdf.

FAUSTO-STERLING, Anne. *Sexing the body: Gender, Politics and the Construction of Sexuality*, New York: Basic Books, 2000.

FIFKOVÁ, Hana. Poruchy pohlavní identity. In: Petr WEISS a kol. *Sexuologie*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 439–468.

GHATTAS, Dan Christian. *Human Rights between the Sexes. A Preliminary Study on the life Situations of the Inter* Individuals*. Berlin: Heinrich Böll Stiftung, 2013. Dostupné z <https://www.boell.de/en/2013/10/21/human-rights-between-sexes>.

HARPER, Cathrine. *Intersex*. Oxford: Berg Publishers, 2007.

LEE, Peter A. – HOUK, Christopher P. – AHMED, Faisal S. – HUGHES, A. Ieuan. Consensus Statement on Management of Sex Disorders. *Pediatrics*. 2006, Vol. 118, s. 488-500. Dostupné z <http://pediatrics.aappublications.org/content/118/2/e488.full.pdf+html>.

CHASE, Cheryl. Affronting Reason. In: Dawn Atkins (ed.). *Looking queer, Body Image and Identity in Lesbian, Bisexual, Gay, and Transgender Communities*. Binghamton: Haworth Press, 1998, s. 205–220.

OII Europe. Sham package for Intersex: Leaving sex entry open is not an option. Dostupné z <http://oiieurope.org/bluff-package-for-inter-leaving-sex-entry-open-is-not-an-option/>.

OVIDIUS. *Proměny*. Praha: Svoboda, 1974.

OZAR, David T. Towards a More Inclusive Conception of Gender Diversity for Intersex Advocacy and Ethics. In: Sharon E. Sytsma (ed.). *Ethics an Intersex*. Dordrecht: Springer, 2006, s. 17–46.

PLÜMECKE, Tino. *Intersexualität, Paradigma Kritischer Geschlechtsforschung*. Berlin: Freie Universität zu Berlin, 2005. Dostupné z https://titus.uni-frankfurt.de/fb/fb03/institut_3/tlemke/team/wimi/pluemecke/Download/Pluemecke_Intersexualitaet.pdf.

ROBERTS, Celia. Medicine and the making of the sexual body. In: SEIDMAN, Steven – Nancy FISCHER – Chet MEEKS (eds.). *Introducing the New Sexuality Studies: original essays and interviews*. London and New York: Routledge, 2007, s. 81–89.

SYTSMA, Sharon E. (ed.). *Ethics an Intersex*, Dordrecht: Springer, 2006.

THOMAS, Barbara. *Report to ISSG on Chicago Consensus Conference*, June 2006. Dostupné z <http://www.aissg.org/PDFs/Barbara-Chicago-Rpt.pdf>.

UNITED NATIONS. General Assembly, Human Rights Council 22 session, doc. A/HRC/22/53. Dostupné z http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session22/A.HRC.22.53_English.pdf.

VRHEL, František. Sexualita v transkulturní perspektivě. In: Petr Weiss a kol. *Sexuologie*, Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 667–690.

WAALDIJK, Kees. Cestou malých změn. Jak se v Nizozemí prosadilo partnerství osob téhož pohlaví. *Sociální studia*. 2002, 7, s. 153–172.

Zpráva o plnění Doporučení CM/Rec(2010)5 Výboru ministrů členským státům ohledně boje proti diskriminaci na základě sexuální orientace a genderové identity. Praha: Proud, 2013.